TIM O‘BRAYENNING “THE THINGS THEY CARRIED” ASARIDA “HIKOYA HAQIQATI” POETIKASI VA XOTIRA NARRATIVI

Yuldoshova Shaxnoza Azimboyevna

Alfraganus University NOTT

Xorijiy tillar kafedrasi dotsenti v.b.,

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori(PhD)

O‘zbekistan, Tashkent

shaxnozayuldoshova1991@gmail.com

Orcid ID 0009-0009-9553-6353

Annotatsiya

Maqolada amerikalik yozuvchi Tim O‘Brayenning 1990-yilda nashr etilgan “The Things They Carried” (“Ular olib yurgan narsalar”) hikoyalar siklida badiiy haqiqat va tarixiy fakt o‘rtasidagi munosabat tahlil qilinadi. Tadqiqot markazida muallifning o‘zi asar matnida ilgari surgan “hikoya haqiqati” (story-truth) va “voqea haqiqati” (happening-truth) tushunchalari turadi. Siklning kompozitsion tuzilishi, hikoyachi obrazidagi avtobiografik va to‘qima qatlamlar, metafiksiya usullari hamda “yuk” metaforasining semantik maydoni narratologik, germenevtik va qiyosiy usullar asosida yoritiladi. Tahlil natijasida O‘Brayen urush haqidagi hikoyani faktlarni qayd etish vositasi sifatida emas, balki travmatik xotirani qayta jonlantirish va o‘quvchida muallif boshdan kechirgan tuyg‘uni uyg‘otish shakli sifatida talqin qilishi asoslab beriladi. Shuningdek, asarni oliy ta’lim muassasalarida xorijiy adabiyot, badiiy matn tahlili va tarjima mashg‘ulotlarida o‘qitish bo‘yicha bosqichma-bosqich amaliy tavsiyalar taklif etiladi. Xususan, asardagi askar jargonini tarjima qilishda sun’iy intellekt vositalari taklif qilgan variantlarni tanqidiy baholash mashqi tavsiya etiladi. Tadqiqot natijalaridan postmodern urush prozasini o‘rganishda hamda talabalarda tanqidiy va refleksiv o‘qish ko‘nikmalarini shakllantirishda foydalanish mumkin.

Kalit so‘zlar: Tim O‘Brayen, hikoyalar sikli, metafiksiya, hikoya haqiqati, xotira, travma narrativi, urush prozasi, adabiy ta’lim.

ПОЭТИКА «ПРАВДЫ ИСТОРИИ» И НАРРАТИВ ПАМЯТИ В КНИГЕ ТИМА О’БРАЙЕНА «THE THINGS THEY CARRIED»

Юлдошова Шахноза Азимбоевна

Доктор философии по филологическим наукам

и.о. доцента кафедры иностранных языков,

Alfraganus University,

Узбекистан, Ташкент

shaxnozayuldoshova1991@gmail.com

Orcid ID 0009-0009-9553-6353

Аннотация

В статье анализируется соотношение художественной правды и исторического факта в цикле рассказов американского писателя Тима О’Брайена «The Things They Carried» («Что они несли с собой»), опубликованном в 1990 году. В центре исследования находятся понятия «правда истории» (story-truth) и «правда события» (happening-truth), сформулированные самим автором в тексте произведения. На основе нарратологического, герменевтического и сравнительного методов рассматриваются композиционная организация цикла, автобиографические и вымышленные пласты образа рассказчика, приёмы метапрозы, а также семантическое поле метафоры «ноши». В результате анализа обосновывается, что О’Брайен трактует рассказ о войне не как средство фиксации фактов, а как форму воскрешения травматической памяти и способ вызвать у читателя те чувства, которые пережил сам автор. Кроме того, в статье предлагаются поэтапные практические рекомендации по изучению произведения на занятиях по зарубежной литературе, анализу художественного текста и переводу в высших учебных заведениях. Результаты исследования могут быть использованы при изучении

постмодернистской военной прозы и при формировании у студентов навыков критического и рефлексивного чтения.

Ключевые слова: Тим О'Брайен, цикл рассказов, метапроза, правда истории, память, нарратив травмы, военная проза, литературное образование.

THE POETICS OF "STORY-TRUTH" AND THE NARRATIVE OF MEMORY IN TIM O'BRIEN'S "THE THINGS THEY CARRIED"

Yuldoshova Shakhnoza Azimboyevna

Doctor of Philosophy in Philological Sciences

Acting Associate Professor

at the Department of Foreign Languages,

Alfraganus University,

Uzbekistan, Tashkent

shaxnozayuldoshova1991@gmail.com

Orcid ID 0009-0009-9553-6353

Abstract

This article examines the relationship between artistic truth and historical fact in The Things They Carried, the 1990 story cycle by the American writer Tim O'Brien. The study centres on the concepts of "story-truth" and "happening-truth", which the author himself articulates within the text. Using narratological, hermeneutic and comparative methods, the paper explores the compositional organisation of the cycle, the autobiographical and fictional layers of the narrator figure, the devices of metafiction, and the semantic field of the central metaphor of the "burden". The analysis argues that O'Brien treats the war story not as a means of recording facts but as a form of reviving traumatic memory and of making the reader feel what the author once felt. Practical recommendations for teaching the book in university literature and translation courses are also offered. The findings may be applied to the study of postmodern war fiction and to developing students' skills of critical and reflective reading.

Keywords: Tim O‘Brien, short story cycle, metafiction, story-truth, memory, trauma narrative, war fiction, literary education.

Kirish

XX asr ikkinchi yarmi Amerika adabiyotida Vyetnam urushi mavzusi alohida o‘rin egallaydi. Bu urush jamiyatda chuqur ziddiyat uyg‘otgani, uning maqsadi va natijalari haqida yagona “rasmiy” hikoya shakllanmagani sababli urush qatnashchisi bo‘lgan yozuvchilar oldida faqat nima bo‘lganini emas, balki bo‘lgan voqeani qanday aytish mumkinligini ham hal qilish vazifasi turardi. Tim O‘Brayen (1946-yilda tug‘ilgan) ana shu avlodning eng ko‘zga ko‘ringan vakillaridan biridir. U 1969–1970-yillarda Vyetnamning Kuangngay viloyatida piyoda askar sifatida xizmat qilgan va keyinchalik o‘z tajribasini bir qator asarlarda badiiy talqin etgan. Yozuvchining 1990-yilda nashr etilgan *The Things They Carried* (“Ular olib yurgan narsalar”) kitobi esa urush prozasi doirasidan chiqib, zamonaviy adabiyotshunoslikda metafiksiya, xotira va travma narrativining namunaviy matni sifatida keng o‘rganilmoqda (Calloway, 1995; Kaplan, 1993).

Asar yigirma ikki qismdan iborat bo‘lib, ular hajmi, janri va hikoya qilish usuli jihatidan bir-biridan keskin farq qiladi: ba’zilari to‘laqonli hikoya, ba’zilari bir-ikki sahifalik eskiz, yana boshqalari esa muallifning yozish jarayoni haqidagi mulohazalaridir. Biroq ularni yagona qahramonlar guruhi – Alfa rotasi askarlari – va eng muhimi, ellik yoshga yaqinlashgan yozuvchi “Tim O‘Brayen” ismli hikoyachining ovozi birlashtirib turadi. Kitobning muqaddimasida rota askarlariga bag‘ishlov yozilgani, ichkarida esa muallif “deyarli hamma narsa to‘qima” ekanini ochiq tan olishi (O‘Brien, 2009) o‘quvchini fakt va fiksiya chegarasi haqida o‘ylashga majbur qiladi.

Maqolaning maqsadi O‘Brayen asarida “hikoya haqiqati” va “voqea haqiqati” tushunchalarining poetik funksiyasini aniqlash, ularning siklning kompozitsiyasi, hikoyachi obrazi va asosiy metaforalar tizimida qanday namoyon bo‘lishini ko‘rsatish hamda asarni adabiy ta’limda qo‘llash yo‘llarini belgilashdan iborat.

Materiallar va metodlar

Tadqiqot materiali sifatida asarning 2009-yilgi Mariner Books nashri (O‘Brien, 2009) olindi. Tahlil jarayonida J. Jenettning narratologik konsepsiyasi (hikoyachi, fokalizatsiya va hikoya darajalari haqidagi qarashlar) (Genette, 1980), P. Vo va L. Xatchenning metafiksiya va postmodern “tarixiy metafiksiya” haqidagi nazariyalari (Waugh, 1984; Hutcheon, 1988), K. Karutning travma va narrativ haqidagi ishlari (Caruth, 1996) hamda L. Rozenblattning o‘quvchi va matn tranzaksiyasi nazariyasi (Rosenblatt, 1995) metodologik asos bo‘lib xizmat qildi. Shuningdek, o‘zbek adabiyotshunosligida qabul qilingan atamalar tizimiga (Quronov va boshq., 2010) tayanildi. Asosiy usullar sifatida yaqin o‘qish (close reading), narratologik, germenevtik va qiyosiy tahlil qo‘llandi.

Natijalar va muhokama

Kitobning nomi ham bo‘lgan birinchi hikoya leytenant Jimmi Kross boshchiligidagi vzvod askarlarining ustida olib yurgan narsalarini sanab o‘tish bilan boshlanadi. Hikoyachi har bir buyumning – P-38 konserva ochqichi, cho‘ntak pichog‘i, sigaret, chaynash saqichi, bosh kiyim, o‘q-dorining – vaznini funtlarda aniq ko‘rsatadi. Bu hujjatli inventarizatsiyaga o‘xshash uslub dastlab o‘quvchida obyektivlik taassurotini uyg‘otadi. Ammo ro‘yxat asta-sekin boshqa turdagi “yuk”larga o‘tadi: Kross Marta ismli qizning maktublari va suratlarini, Kiowa Injil va mokasinlarini, Ted Lavender esa qo‘rquvini bosish uchun tinchlantiruvchi dorilarni olib yuradi. Nihoyat, hikoyachi asosiy fikrni ochiq aytadi: askarlar o‘lishi mumkin bo‘lgan odamlarning butun hissiy yukini ko‘tarib yurganlar; qayg‘u, dahshat, muhabbat va sog‘inch – bular ko‘zga ko‘rinmas narsalar edi, lekin ularning ham o‘z massasi va solishtirma og‘irligi bor edi (*“the intangibles had their own mass and specific gravity, they had tangible weight”*) (O‘Brien, 2009).

Ingliz tilidagi *to hump* (yuk ko‘tarib yurish) fe’li ham shu jihatdan muhim. Muallif bu askar jargonidagi so‘zning ma’nosini alohida izohlab, u “oddiy yurishdan ancha og‘irroq yukni” anglatishini ta’kidlaydi. Kross Marta haqidagi muhabbatini ham xuddi shunday “ko‘tarib yuradi”. Shunday qilib, fe’l moddiy va ruhiy yuk

o‘rtasidagi ko‘prikka aylanadi. Hikoya so‘ngida eng og‘ir yuk nomlanadi: bu – sharmandalikdan qo‘rqish, “qizarib ketish” qo‘rquvi. Askarlar jasorat tufayli emas, balki qo‘rqoq bo‘lib ko‘rinishdan haddan tashqari qo‘rqqanliklari sababli oldinga yurganlar (*“they were too frightened to be cowards”*). Bu paradoks butun siklning axloqiy markazini belgilaydi: urushdagi xatti-harakat qahramonlik emas, balki uyat bilan kurash sifatida ko‘rsatiladi.

Muhimi, ro‘yxat usuli asar poetikasining o‘zini modellashtiradi. Hikoyachi narsalarni sanab borar ekan, har safar ularga yangi ma’no qo‘shadi, bir xil buyumni turli kontekstda takror tilga oladi. Keyingi hikoyalarda ham xuddi shu tamoyil saqlanadi: bir voqea bir necha marta, har safar boshqacha aytiladi. Demak, “yuk” metaforasi faqat tematik emas, balki kompozitsion vazifani ham bajaradi: xotira – tashib yurilishi, qayta-qayta ko‘tarilishi lozim bo‘lgan yukdir.

Asarning nazariy o‘zagi “Good Form” (“Yaxshi shakl”) deb nomlangan qisqa bobda joylashgan. Unda hikoyachi o‘quvchiga to‘g‘ridan to‘g‘ri murojaat qilib, faqat ikki fakt rost ekanini aytadi: u qirq uch yoshda, yozuvchi va qachonlardir Kuangngay viloyatida piyoda askar bo‘lgan. “Qolgan deyarli hamma narsa to‘qima” (*“Almost everything else is invented”*). Shundan so‘ng u bir voqeaning ikki variantini beradi. Birinchisida Mi Khe qishlog‘i yaqinidagi so‘qmoqda bir yigitning o‘limiga guvoh bo‘lganini, uni o‘zi o‘ldirmaganini, lekin u yerda bo‘lganining o‘zi aybni his qilish uchun yetarli ekanini aytadi. Darhol keyin esa bu hikoya ham to‘qima ekanini e’lon qiladi va ikki tushunchani ajratadi.

“Voqea haqiqati”ga ko‘ra, u askar bo‘lgan, ko‘plab jasadlarni ko‘rgan, ammo yosh va qo‘rqoq bo‘lgani uchun ularning yuziga qaray olmagan; yigirma yildan so‘ng unda “yuzsiz mas’uliyat va yuzsiz qayg‘u” qolgan. “Hikoya haqiqati”da esa yigitning qiyofasi aniq tasvirlanadi va hikoyachi uni o‘zi o‘ldirganini aytadi. Muallifning xulosasi quyidagicha: hikoyalar narsalarni “hozir” qiladi; ular orqali yozuvchi bir paytlar qaray olmagan narsaga qaray oladi, qayg‘u va muhabbatga yuz biriktira oladi (*“What stories can do, I guess, is make things present”*) (O‘Brien, 2009). Bob qizi Ketlinning “Dada, rostini ayting, siz biror kishini o‘ldirganmisiz?” degan savoliga

ikki xil – “Albatta, yo‘q” va “Ha” – javob berish mumkinligi bilan tugaydi, va ikkala javob ham “rost” deb ataladi.

Bu yerda haqiqat mezonining o‘zi o‘zgaradi. An’anaviy hujjatli yondashuvda haqiqat matnning tashqi voqelikka mos kelishi bilan o‘lchanadi. O‘Brayen uchun esa haqiqat – matnning o‘quvchida hikoyachi boshdan kechirgan tuyg‘uni qayta tug‘dira olishidir (*“I want you to feel what I felt”*). Shu ma’noda “hikoya haqiqati” emotsional va axloqiy haqiqatdir, “voqea haqiqati” esa faktik haqiqatdir. Muallif ikkinchisini inkor etmaydi, balki uning travmatik tajribani yetkazishda yetarli emasligini ko‘rsatadi. L. Xatchen postmodern tarixiy metafiksiyaga xos bo‘lgan “o‘tmishni bilishning mumkinligi va chegarasi”ni bir vaqtda ta’kidlash xususiyati haqida yozadi (Hutcheon, 1988); O‘Brayen matni bu tamoyilning yorqin badiiy ifodasidir.

Siklning boshqa qismlarida ham shu ikki haqiqatning to‘qnashuvi kuzatiladi. Quyidagi jadvalda asosiy hikoyalardagi voqea, hikoyachi pozitsiyasi va haqiqat qatlamlarining nisbati umumlashtirildi.

Hikoya (bob)	Asosiy voqea	Hikoyachi pozitsiyasi	Haqiqat qatlamlarining nisbati
“The Things They Carried”	Kross vzvodi; Ted Lavenderning halok bo‘lishi	Uchinchi shaxs, “hujjatli” sanab o‘tish	Moddiy ro‘yxat orqali ruhiy yuk ochiladi
“On the Rainy River”	1968-yil iyunida kelgan chaqiruv qog‘ozi; Kanada chegarasidagi kunlar, Elroy Berdal	Birinchi shaxs, iqror	“Men qo‘rqoq edim. Men urushga bordim” paradoksi; uyat – jasoratdan kuchli
“How to Tell a True War Story”	Kurt Lemonning o‘limi; Rat Kayli va buyvol bolasi	Birinchi shaxs, nazariy chekinishlar bilan	Voqea bir necha bor aytiladi va oxirida “boshidan oxirigacha to‘qima” deb e’lon qilinadi
“Ambush” / “The Man I Killed” / “Good Form”	Mi Khe yaqinidagi yosh vyetnamlik yigitning o‘limi	Hikoyachi uni o‘zi o‘ldirganini aytadi	“Good Form”da bu da’vo rad etiladi: ikkala versiya ham “rost”
“Speaking of Courage” / “Notes”	Norman Bouker va Kiowaning o‘limi	Uchinchi shaxs → muallifning izohi	Ayb hikoyada Boukerga yuklangan, “Notes”da hikoyachi uni o‘ziga oladi

Hikoya (bob)	Asosiy voqea	Hikoyachi pozitsiyasi	Haqiqat qatlamlarining nisbati
“The Lives of the Dead”	To‘qqiz yoshida vafot etgan Linda xotirasi	Birinchi shaxs, bolalik xotirasi	Hikoya o‘liklarni “tiriltiruvchi” tush sifatida talqin qilinadi

1-jadval. Siklning asosiy hikoyalarida “voqea haqiqati” va “hikoya haqiqati”ning nisbati

P. Vo metafiksiyani “o‘zining artefakt ekaniga e’tiborni muntazam ravishda qaratadigan” badiiy yozuv sifatida ta’riflaydi (Waugh, 1984). O‘Brayen asarida bu xususiyat bir necha darajada namoyon bo‘ladi. Birinchidan, hikoyachi muallif bilan bir xil ismga ega, uning yoshi, kasbi va harbiy xizmati haqiqiy biografiyaga mos keladi, lekin qizi Ketlin va boshqa ko‘plab tafsilotlar to‘qimadir. Natijada avtobiografiya va roman o‘rtasida turgan, tadqiqotchilar “avtofiksiya”ga yaqin deb baholaydigan shakl yuzaga keladi. S. Kaplan aynan shu noaniqlikni asarning asosiy strategiyasi deb hisoblaydi: hikoyachining “so‘nmas noaniqligi” o‘quvchini biror versiyani yakuniy haqiqat sifatida qabul qilishdan saqlaydi (Kaplan, 1993).

Ikkinchidan, asarda yozish jarayonining o‘zi syujetga aylanadi. “How to Tell a True War Story” (“Urush haqidagi haqiqiy hikoyani qanday aytish kerak”) bobida hikoyachi Kurt Lemonning o‘limi haqidagi hikoyani “haqiqiy urush hikoyasi”ning mezonlari haqidagi mulohazalar bilan almashlab boradi. U haqiqiy urush hikoyasi hech qachon axloqiy bo‘lmasligini, u na ezgulikka undashini, na ibrat ko‘rsatishini, agar hikoya oxirida o‘quvchi ruhan ko‘tarilsa, demak u “juda eski va dahshatli yolg‘on”ning qurboni bo‘lganini ta’kidlaydi (O‘Brien, 2009). Bob oxirida esa yuqorida aytilganlarning barchasi – Mitchell Sanders, Lemon, Rat Kayli, buyvol bolasi – “boshidan oxirigacha to‘qima” ekani e’lon qilinadi, so‘ngra bu inkor ham yana shubha ostiga qo‘yiladi. Hikoyachining xulosasi: haqiqiy urush hikoyasini faqat uni qayta-qayta aytib turish orqali aytish mumkin (*“You can tell a true war story if you just keep on telling it”*). Shuningdek, u bu hikoya aslida urush haqida emas, balki muhabbat haqida ekanini qo‘shimcha qiladi.

Uchinchidan, siklda hikoyalar bir-birini izohlaydi va tuzatadi. Bunga eng yorqin misol “Speaking of Courage” (“Jasorat haqida”) va undan keyin keladigan “Notes” (“Izohlar”) bobidir. Birinchi hikoyada urushdan qaytgan Norman Bouker 4-iyul kuni kichik shaharchadagi koʻl atrofida mashinada aylanib yuradi va Kiowa najas toʻla dalada choʻkib ketgan tunni eslaydi; u oʻsha tunda jurʼat qila olmagani uchun “Kumush yulduz” mukofotini qoʻldan boy berganini oʻylaydi. “Notes”da esa muallif bu hikoya Boukerning maktubiga javoban yozilganini, Bouker uch yildan soʻng oʻz joniga qasd qilganini maʼlum qiladi va eng muhimi, Norman oʻsha tunda hech qanday qoʻrqoqlik qilmaganini, hikoyaning oʻsha qismi “mening oʻzimniki” ekanini tan oladi (OʻBrien, 2009). Shunday qilib, ayb badiiy qahramondan hikoyachiga koʻchadi va oʻquvchi hikoyani ikkinchi marta, yangi bilim bilan “oʻqiydi”. Bu – J. Jenett taʼbiri bilan aytganda, hikoya darajalarining (diegetik va ekstradiegetik) ataylab aralashtirilishidir (Genette, 1980).

K. Karut travmatik tajribaning asosiy xususiyati sifatida uning sodir boʻlgan paytda toʻliq anglanmasligini va keyinchalik majburiy takrorlar, koʻrinishlar orqali qayta-qayta “qaytib kelishini” koʻrsatadi (Caruth, 1996). OʻBrayen hikoyachisi ham xuddi shu holatni tasvirlaydi: u yozuv mashinkasi oldida oʻtirib, Kiowaning botqoqqa choʻkayotganini, Kurt Lemonning daraxtga uloqtirilganini koʻradi va bu xotiralar “qayta sodir boʻlish”ga aylanadi; yomon narsalar toʻxtamaydi, ular oʻz oʻlchamida qayta-qayta takrorlanadi (OʻBrien, 2009). Biroq aynan shu bobda (“Spin”) hikoyaning boshqa vazifasi ham ochiladi: eslash oʻtmishni “hozir” qiladi, hikoya esa uni “abadiy” qiladi. Hikoyalar oʻtmishni kelajak bilan bogʻlash uchun, xotira oʻchganda ham saqlanib qoladigan yagona narsa sifatida mavjuddir.

Shu tariqa OʻBrayen uchun hikoya ikki qirrali hodisadir: u bir tomondan travmaning takrorlanish mexanizmi, ikkinchi tomondan esa uni anglash va unga shakl berish vositasidir. Takror – kasallik alomati sifatida emas, balki terapevtik va estetik tamoyil sifatida qayta talqin qilinadi. Hikoyachi qizi bilan Vyetnamga qaytib, Kiowa halok boʻlgan dalaga uning mokasinlarini koʻmib qoʻygan “Field Trip” (“Sayohat”) bobi ham shu maʼnoda ramziydir: yigirma yildan soʻng xotira va hozirgi zamon

to‘qnashadi, dala esa hikoyachi eslagandan ancha kichik va unchalik dahshatli emasdek ko‘rinadi.

Siklning so‘nggi hikoyasi “The Lives of the Dead” (“O‘liklarning hayoti”) bu mavzuni yakunlaydi. Unda urush emas, balki hikoyachining bolaligi – to‘qqiz yoshida miya o‘simtasidan vafot etgan sinfdoshi Linda haqidagi xotira markazga chiqadi. Hikoyachi “hikoyalar bizni qutqarishi mumkin” degan xulosaga keladi: hikoyada, ya’ni “tushning bir turi”da, o‘liklar ba’zan jilmayib, o‘rnidan turib, dunyoga qaytadilar. Asar hikoyachining o‘zini tasvirlovchi so‘zlar bilan tugaydi: bu – “Timmining hayotini hikoya orqali qutqarishga urinayotgan Tim” (*“Tim trying to save Timmy’s life with a story”*) (O‘Brien, 2009). Bu yakun butun kitobni yangi nuqtayi nazardan ko‘rsatadi: urush hikoyalari aslida yo‘qotish, xotira va o‘z-o‘zini saqlab qolish haqidagi kengroq hikoyaning bir qismidir. Shu ma’noda T. Xerzog O‘Brayen ijodida urush har doim inson borlig‘i va axloqiy tanlov haqidagi umumiy savollarga olib boruvchi vosita ekanini ta’kidlaydi (Herzog, 1997).

“The Things They Carried” oliy ta’limda xorijiy adabiyot, badiiy matn tahlili va tarjima nazariyasi fanlari uchun samarali didaktik material bo‘la oladi. Asarning qisqa boblardan iborat tuzilishi uni mashg‘ulotlarda qism-qism o‘rganish imkonini beradi, metafiksiya usullari esa talabalarni matnni faqat mazmun jihatidan emas, balki qurilish jihatidan ham tahlil qilishga yo‘naltiradi. L. Rozenblattning tranzaksion nazariyasiga ko‘ra, adabiy matnning ma’nosi o‘quvchi va matn o‘rtasidagi o‘zaro munosabatda yuzaga keladi (Rosenblatt, 1995). O‘Brayen asari bu jarayonni ochiq ko‘rsatadi: hikoyachi o‘quvchiga to‘g‘ridan to‘g‘ri murojaat qiladi, undan nimaga ishonishni so‘raydi va javobni o‘quvchining o‘ziga qoldiradi.

Tarjima bosqichi alohida e’tiborga loyiq. Asardagi askar jargoni (*hump*, *grunt*, *LZ*), takrorlanuvchi iboralar (*there it is*) va qasddan qo‘pol uslub tarjimonga jiddiy qiyinchilik tug‘diradi. Talabalarga avval mustaqil tarjima qilish, so‘ngra mashina tarjimasi yoki generativ sun’iy intellekt taklif qilgan variantni o‘z tarjimasi bilan solishtirish topshirig‘i berilishi mumkin. Bunday mashq raqamli vositalarning imkoniyatlari bilan bir qatorda ularning badiiy matndagi semantik va uslubiy

nozikliklarni, xususan, *hump* fe’lidagi moddiy va ruhiy yuk ma’nolarining birikuvini yetkaza olmaslik holatlarini ham ko‘rsatadi. Natijada talabalarda raqamli vositalarga tanqidiy munosabat va tarjimon sifatidagi mas’uliyat hissi shakllanadi.

Ijodiy yozuv bosqichida birinchi hikoyaning tuzilishi namuna qilib olinadi: talabalar o‘zlari kundalik olib yuradigan moddiy narsalarni sanab boshlab, asta-sekin ko‘zga ko‘rinmas “yuk”larga – xavotir, umid, xotiraga o‘tadilar. Bunday mashq matnning kompozitsion mantiqini “ichkaridan” his qilishga va adabiy usulni o‘z tajribasiga ko‘chirishga yordam beradi. Shu bilan birga, asardagi zo‘ravonlik tasvirlari va qo‘pol til sababli o‘qituvchi matnni tanlashda auditoriyaning yoshi va tayyorgarligini hisobga olishi, muhokamani xavfsiz va hurmatli muhitda tashkil etishi lozim.

Xulosa

O‘tkazilgan tahlil quyidagi xulosalarga kelish imkonini berdi. Birinchidan, Tim O‘Brayenning “The Things They Carried” asarida “hikoya haqiqati” va “voqea haqiqati” o‘rtasidagi farq tasodifiy nazariy chekinish emas, balki butun siklning poetik tamoyilidir: kompozitsiya, hikoyachi obrazi va asosiy metaforalar shu farq asosida quriladi. Ikkinchidan, “yuk” metaforasi moddiy va ruhiy og‘irlikni birlashtirib, xotirani doimiy ravishda “ko‘tarib yuriladigan” narsa sifatida talqin qiladi va siklning takrorga asoslangan tuzilishini oldindan belgilab beradi. Uchinchidan, metafiksiya usullari – muallif va hikoyachining ismdoshligi, voqea versiyalarining bir-birini inkor etishi, hikoya darajalarining aralashuvi – o‘quvchini passiv iste’molchidan haqiqatni birgalikda izlovchi faol ishtirokchiga aylantiradi. To‘rtinchidan, O‘Brayen uchun hikoya travmaning takrorlanish shakli va bir vaqtning o‘zida undan qutulish, yo‘qotilganlarni xotirada saqlab qolish vositasidir.

Asarni oliy ta’limda o‘qitish talabalarda tanqidiy va refleksiv o‘qish, narratologik tahlil, tarjima va madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishga xizmat qiladi. Kelgusida O‘Brayen asarini o‘zbek urush prozasi bilan qiyosiy-tipologik o‘rganish, shuningdek uning o‘zbek tiliga badiiy tarjimasi masalalarini tadqiq etish istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Calloway, C. (1995). “How to tell a true war story”: Metafiction in *The Things They Carried*. *Critique: Studies in Contemporary Fiction, 36*(4), 249–257.
2. Caruth, C. (1996). *Unclaimed experience: Trauma, narrative, and history*. Johns Hopkins University Press.
3. Genette, G. (1980). *Narrative discourse: An essay in method* (J. E. Lewin, Trans.). Cornell University Press.
4. Herzog, T. C. (1997). *Tim O‘Brien*. Twayne Publishers.
5. Hutcheon, L. (1988). *A poetics of postmodernism: History, theory, fiction*. Routledge.
6. Kaplan, S. (1993). The undying uncertainty of the narrator in Tim O‘Brien’s *The Things They Carried*. *Critique: Studies in Contemporary Fiction, 35*(1), 43–52.
7. Kaplan, S. (1995). *Understanding Tim O‘Brien*. University of South Carolina Press.
8. O‘Brien, T. (2009). *The things they carried*. Mariner Books. (Original work published 1990)
9. Quronov, D., Mamajonov, Z., & Sheraliyeva, M. (2010). *Adabiyotshunoslik lug‘ati*. Akademnashr.
10. Rosenblatt, L. M. (1995). *Literature as exploration* (5th ed.). Modern Language Association of America.
11. Waugh, P. (1984). *Metafiction: The theory and practice of self-conscious fiction*. Methuen.